

การตรวจสอบรับรอง GMP โรงคัดบรรจุผลไม้ภาคตะวันออกเพื่อการส่งออก Certification and Inspection for Fruit Export in the East of Thailand

บุษรา จันทร์แก้วมณี¹ และอุมาภรณ์ สุจริตทวิสุข¹
Bussara Chankaewmanee¹ and Umaporn Sujarittaweek¹

Abstract

Nowadays, Thailand fruit export have to challenge in the world market that was concern about food safety. Fruit production and fruit supply chains have to improve to be good quality and standard which was the requirement of importing countries. Thai government declared 2004 as the Year of Food Safety. The Department of Agriculture (DOA) in The Ministry of Agriculture and Cooperatives (MOAC) is responsible for food safety of exported agricultural plant products according to a cabinet directive in 2003. The DOA effect the packing houses to produce in the Good Manufacturing Practice (GMP) System. GMP certification for fruit packing houses in the eastern part of Thailand started in the year 2005. During 4 years since 2005 the number of registered packing house were 131, 102, 114 and 92 and the certified packing houses were 113, 78, 91 and 85 respectively. The GMP auditing systems were developed for fruit packing houses that was followed CODEX GMP. The fruit seasonal in the eastern part being in late March and finish in May. The auditing to the certification fruit packing house in the eastern part was found that some of them can follow the complete GMP system, but some of them have to improve the GMP system, so DOA can not certify all fruit packing houses that was registered.

Key word: Packing House, Good Manufacturing Practice (GMP), Audition and Certification

บทคัดย่อ

การส่งออกผลไม้ของไทยในปัจจุบัน ต้องเผชิญกับกระแสการพัฒนาและการแข่งขันทางการค้ามากขึ้น ทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ปลอดภัยสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ในปี 2547 รัฐบาลกำหนดให้เป็นปีความปลอดภัยอาหาร กรมวิชาการเกษตรเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีหน้าที่รับผิดชอบสินค้าเกษตรส่งออกด้านพืช ได้ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความตระหนักถึงการผลิตที่ดีในโรงคัดบรรจุสินค้าเกษตรในระบบ Good Manufacturing Practice (GMP) เสริมสร้างความรู้ในการควบคุมกระบวนการผลิตได้ถูกต้องตามหลักปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุสินค้าเกษตร เพื่อให้โรงคัดบรรจุสามารถผลิตสินค้าคุณภาพและมีความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค การตรวจสอบและรับรอง GMP โรงคัดบรรจุผลไม้ภาคตะวันออกเริ่มต้นในปี 2548 ในระยะเวลา 4 ปีตั้งแต่ปี 2548 มีจำนวนโรงคัดบรรจุภาคตะวันออกที่ยื่นขอรับรอง 131 102 114 และ 92 โรงคัดบรรจุ และได้การรับรอง 113 78 91 และ 85 โรงคัดบรรจุตามลำดับ ฤดูกาลผลิตของผลไม้ภาคตะวันออกจะเริ่มต้นปลายเดือนมีนาคมและสิ้นสุดเดือนพฤษภาคมของทุกปี ผลของการตรวจประเมินโรงคัดบรรจุผลไม้ภาคตะวันออก พบว่ามีโรงคัดบรรจุจำนวนหนึ่งสามารถผลิตในระบบ GMP ได้ อย่างสมบูรณ์ แต่ยังคงมีโรงคัดบรรจุอีกจำนวนหนึ่งซึ่งยังไม่สามารถผลิตในระบบ GMP ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้กรมวิชาการเกษตรไม่สามารถรับรองโรงคัดบรรจุที่ยื่นขอการรับรองได้ทั้งหมด

คำสำคัญ: โรงคัดบรรจุสินค้าเกษตร หลักปฏิบัติที่ดี การตรวจสอบและรับรอง

คำนำ

ผลไม้เศรษฐกิจส่งออกที่สำคัญของไทยคือ ลำไย ทุเรียน มะม่วง การส่งออกในปัจจุบันมีการนำประเด็นด้านคุณภาพและความปลอดภัย มาเป็นข้ออุปสรรคและกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ มีการกำหนดมาตรฐานและควบคุมด้านความปลอดภัยเกี่ยวกับสุขอนามัย และสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary) ของสินค้าเกษตรเพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารจากประเทศต่าง ๆ ในระบบการส่งออกผลไม้ของไทยในปัจจุบันจึงต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการค้าที่เกิดขึ้น มีการตรวจสอบคุณภาพก่อนการส่งออก เช่น การตรวจสอบสารตกค้าง เรื่อง

¹ กลุ่มพัฒนาระบบตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการผลิตพืชและผลิตภัณฑ์พืช สำนักวิจัยและพัฒนาวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวและแปรรูปผลิตผลเกษตร กรมวิชาการเกษตร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

¹ Quality and Product Standards Inspection Group. Post-Harvest and Products Processing Research and Development Office Department of Agriculture.

ความอ่อน-แก่(ทุเรียน) และการตรวจประเมิน(GAP/GMP/HACCP) เพื่อรับรองคุณภาพสินค้า การรับรองปลอดศัตรูพืช (Phytosanitary) และข้อกำหนดอื่น ๆ ตามแต่ละชนิดผลไม้และกฎระเบียบของประเทศผู้นำเข้า ในอนาคตมีการนำระบบการตรวจสอบย้อนกลับมาใช้ในระบบการผลิต เพื่อสามารถทวนสอบกลับได้เมื่อสินค้านั้นมีปัญหา

ในรายงานฉบับนี้จะกล่าวถึงการตรวจประเมินเพื่อรับรองระบบ GMP โรงคัดบรรจุ (Packing House) ในภาคตะวันออกเท่านั้น ซึ่งผลไม้ภาคตะวันออกที่มีศักยภาพสูงในการส่งออก ได้แก่ ทุเรียน มังคุด และ เงาะ ในปี 2550 มีการส่งออก ทุเรียน 300,000 ตัน มังคุด 50,000 ตัน เงาะ 13,000 ตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551) การนำ ระบบ Good Manufacturing Practice (GMP) หรือหลักการปฏิบัติที่ดีในการผลิตมาใช้ในการควบคุมการผลิต

ผลไม้เพื่อการส่งออกจะต้องมีการทำความสะอาด คัดขนาด คุณภาพ และบรรจุในภาชนะที่เหมาะสม ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อควบคุมความสด ลดการเน่าเสีย ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ นี้ อาจจะทำให้เกิดการปนเปื้อนได้ จึงต้องมีการควบคุมระบบการผลิต สำหรับตรวจสอบเพื่อควบคุมการปฏิบัติที่ดีจัดทำโดยใช้หลักเกณฑ์การปฏิบัติที่ดีในการผลิต (GMP) ซึ่งจะเน้นถึง สถานที่ประกอบการ คือ สถานที่ตั้งและอาคารผลิตต้องเหมาะสม เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตสะอาดและมีจำนวนพอเพียง การควบคุมกระบวนการผลิตตั้งแต่วัตถุดิบจนถึงตัวสินค้าต้องไม่ให้เกิดการปนเปื้อน การบำรุงรักษาและการสุขาภิบาล ต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง บุคลากรที่ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ สินค้าที่ผลิตออกมาจะต้องมีบันทึกข้อมูลการผลิต ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบควบคุมคุณภาพ ความปลอดภัย และระบบทวนสอบย้อนกลับ

สำหรับขั้นตอนการตรวจประเมินผู้ประกอบการยื่นคำร้องและเอกสารหลักฐานการสมัครที่ สำนักวิจัยและพัฒนาวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวและแปรรูปผลิตผลเกษตร (สวป.) หรือ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 (สวพ. 6) นัดหมายการตรวจประเมินและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ จัดตั้งคณะผู้ตรวจประเมิน ปฏิบัติการตรวจประเมิน สรุปผลและจัดทำรายงานการตรวจประเมินเพื่อเสนอคณะกรรมการรับรองการตรวจประเมิน ส่งให้คณะกรรมการบริหารโครงการความปลอดภัยของอาหารด้านพืชออกไปรับรอง

อุปกรณ์และวิธีการ

แบบคำร้องขอหนังสือรับรองโรงงาน (สวป.2) แบบคำร้องขอต่ออายุการรับรองโรงงาน (สวป.3) แผนการตรวจประเมิน แบบเปิด-ปิดประชุม แบบสรุปผลการตรวจประเมิน แบบรายงานการตรวจประเมิน (บุษราและคณะ, 2549, 2550) ทำการตรวจประเมินและให้การรับรอง โดยคณะผู้ตรวจประเมินของ สวป. ร่วมกับคณะผู้ตรวจประเมินของ สวพ. 6

ผล

การนำระบบ GMP ของ Codex Alimentarius Commission (1999) มาประยุกต์โดยจัดทำเป็นหลักปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ประกอบการภายในประเทศสามารถปฏิบัติได้จริง แต่ยังมีข้อกำหนดที่เป็นหลักการสำคัญเหมือนกับของ Codex โดยนำแบบประเมินไปปฏิบัติการตรวจประเมินซึ่งเป็นการตรวจแบบพินิจตามข้อกำหนด หลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินเป็นแบบการคิดคะแนนแต่ละหมวด และพิจารณาผลของการตรวจประเมินว่าผ่านเกณฑ์หรือไม่ผ่านโดยคะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 55 และไม่มีหมวดใดหมวดหนึ่งคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 55 ถือว่าผ่าน ในปี 2548 มีพบว่ามีจำนวนโรงคัดบรรจุภาคตะวันออกที่ยื่นขอรับรอง 131 โรง และผ่านการตรวจได้รับการรับรองมาตรฐาน GMP ของกรมวิชาการเกษตร จำนวน 113 โรง คิดเป็นร้อยละ 86.26 ปี 2549 มีโรงคัดบรรจุยื่นขอ 102 โรง และได้รับการรับรอง 78 โรง คิดเป็นร้อยละ 78.43 ปี 2550 มีโรงคัดบรรจุยื่นขอรับรอง 114 โรง และได้รับการรับรอง 91 โรง คิดเป็นร้อยละ 79.82 และในปี 2551 ได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์การรับรอง หลักปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผลไม้ทั้งเปลือก เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมวิชาการเกษตร และปรับปรุงแบบบันทึกการตรวจประเมินเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีโรงคัดบรรจุยื่นขอรับรอง 92 โรง และได้รับการรับรอง 85 โรง คิดเป็นร้อยละ 92.39 (Table 1)

จากการตรวจประเมินตั้งแต่ปี 2548-2551 มีโรงคัดบรรจุผลไม้ภาคตะวันออกยื่นขอการรับรองจากกรมวิชาการเกษตรทั้งสิ้น 208 โรง ได้รับการรับรองเพียง 1 ปี 59 โรง คิดเป็นร้อยละ 28.37 ได้รับการรับรอง 2 ปี 25 โรง คิดเป็นร้อยละ 12.02 ได้รับการรับรอง 3 ปี 39 โรง คิดเป็นร้อยละ 18.75 ได้รับการรับรอง 4 ปี 34 โรง คิดเป็นร้อยละ 16.35 โดยมีโรงคัดบรรจุตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีมากที่สุด 159 โรง คิดเป็นร้อยละ 76.44 กระจายอยู่ใน 9 อำเภอ คือ ท่าใหม่ 62 โรง เมือง 38 โรง ชลุม 16 โรง เขาคิชฌกูฏ 11 โรง มะขาม 9 โรง โป่งน้ำร้อน สอยดาว แหลมสิงห์อำเภอละ 6 โรง และนายายอาม 4 โรง รองลงมาคือจังหวัดระยอง 39 โรง คิดเป็นร้อยละ 18.75 กระจายอยู่ใน 4 อำเภอ คือ แกลง 30 โรง วังจันทร์ 6 โรง เมือง 3 โรง และเขาชะเมา 1 โรง จังหวัดตราด อำเภอเขาสมิง 9 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.33 และจังหวัดชลบุรี อำเภอบ้านบึง 1 โรง คิดเป็น

ร้อยละ 0.48 ผลไม้หลักที่ทำการผลิตคือ พุเรียน และมังคุด 138 โรง คิดเป็นร้อยละ 66.35 เงาะและลำไย 28 โรง คิดเป็นร้อยละ 13.46 ลิ้นจี่ 14 โรง คิดเป็นร้อยละ 6.73 ลองกอง 9 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.33 และผลไม้ชนิดอื่นๆ เช่น แก้วมังกร มะม่วง สับปะรด กัลย ๗ โรง คิดเป็นร้อยละ 4.33 มีโรงคัดบรรจุที่ผลิตผลไม้ชนิดเดียว 104 โรง แบ่งเป็น พุเรียน 49 โรง คิดเป็นร้อยละ 23.56 มังคุด 39 โรง คิดเป็นร้อยละ 18.75 เงาะ 6 โรง คิดเป็นร้อยละ 2.88 ลำไย 10 โรง คิดเป็นร้อยละ 4.81 ผลิตผลไม้ 2 ชนิด 65 โรง คิดเป็นร้อยละ 31.25 ผลิตผลไม้ 3 ชนิดขึ้นไป 39 โรง คิดเป็นร้อยละ 18.75 (Table 2) ประเทศคู่ค้าที่สำคัญคือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ไต้หวัน ฮองกง และอินโดนีเซีย

วิจารณ์ผล

ผลการตรวจสอบรับรอง GMP โรงคัดบรรจุผลไม้เพื่อการส่งออกพบว่า ผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุของไทยบางรายมีความพร้อมในการควบคุมการผลิตตามระบบ GMP ระดับมาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับของตลาดต่างประเทศ แต่พบว่าผู้ประกอบการบางราย ไม่สามารถปฏิบัติตามระบบ GMP ได้ ในระยะปีแรกของการตรวจสอบรับรอง และเมื่อกรมวิชาการเกษตรได้จัดอบรมเพื่อเพิ่มทักษะความรู้ ทำให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่สามารถพัฒนาระบบ GMP ได้มากขึ้น ดังนั้นการนำมาตรฐานสากลมาปรับใช้ในการผลิต การตรวจประเมินและพัฒนาระบบตรวจสอบรับรอง GMP สำหรับโรงคัดบรรจุผลไม้ทั้งเปลือก จำเป็นต้องมีการเตรียมการผู้ประกอบการโดยการให้ความรู้ในเรื่องระบบ GMP การจัดการระบบการผลิต การควบคุมคุณภาพ สุขลักษณะ ความสะอาดของสถานที่และบุคลากร การฝึกอบรมบุคลากร และการจัดทำบันทึก การรวบรวมจัดเก็บเอกสาร อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการจะต้องมีความพร้อมและเห็นประโยชน์ของการนำระบบมาใช้ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งรัฐและเอกชนควรผลักดันให้เกิดการพัฒนา สำหรับกรมวิชาการเกษตรได้จัดทำเอกสารหลักปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุผลไม้เผยแพร่ให้กับผู้ประกอบการ และผู้ที่สนใจทราบและนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ นอกจากนี้ได้จัดทำเอกสารระบบการรับรอง เพื่อใช้ในการตรวจประเมินและรับรองโรงคัดบรรจุผลไม้ของประเทศไทย และเป็นแนวทางให้ผู้ตรวจประเมินนำไปปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ซึ่งเป็นการยกระดับมาตรฐานการผลิต เพิ่มศักยภาพสินค้าเกษตรของประเทศ สร้างความเชื่อมั่นให้กับประเทศคู่ค้า ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการส่งออกผลไม้ของประเทศไทย

Table 1 The GMP packing houses were registered and the certified

Year	Registered	Certified		Non-certified	
	number	number	Present	number	Present
2005	131	113	86.26	18	15.93
2006	102	80	78.43	22	27.50
2007	114	91	79.82	23	25.27
2008	92	85	92.39	7	8.24

Table 2 The packing houses in Eastern Part of Thailand accreditation by DOA

Data	Number (Packing houses)	Frequency (Present)
Province		
Chantaburi	159	76.44
Rayong	39	18.75
Trat	9	4.33
Chonburi	1	0.48
Fruit		
Durian	138	66.35
Mangosteen	28	13.46
Rumbutan	28	13.46
Longan	14	6.73
1 type	104	50.00
2 types	65	31.25
More than 3 types	26	12.50

เอกสารอ้างอิง

- บุษรา จันทร์แก้วมณี ว่าที่ร.ต. ธงชัย วรวงศากุล เกียรติไกร สุภโตษะ อุมภาพร สีวิสัย ดวงภรณ์ รัตนทัศนีย์ อุมภรณ์ สุจิตทวีสุข และฐิติภา ทรัพย์ปรีชา. 2549. . ระบบการรับรองโรงงานผลิตสินค้าเกษตรปี .โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด : กรุงเทพฯ. 80 หน้า.
- บุษรา จันทร์แก้วมณี อุมภรณ์ สุจิตทวีสุข ดวงภรณ์ ตั้งมงคลวนิช ว่าที่ร.ต. ธงชัย วรวงศากุล เกียรติไกร สุภโตษะ อุมภาพร สีวิสัย ฐิติภา ทรัพย์ปรีชา สุรพันธ์ พงษ์เจริญ และวรงค์ ทองธรรมชาติ. 2550. . ระบบการรับรองโรงงานผลิตสินค้าเกษตรปี 2550.โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด : กรุงเทพฯ. 168 หน้า.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2551. สถานการณ์และแนวโน้มสินค้าเกษตรที่สำคัญปี 2551. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 256 หน้า
- FAO/WHO, 1997. Codex Alimentarius Recommended International Code of Practice General Principles of Food Hygiene CAC/RCP 1-1969, Rev. 4-2003, Amd. (2003), 31 pp.